

УДК 336

Коренюк Л.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та економічної безпеки
Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту
імені В. Лазаряна*

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

LENDING BY BANKS AGRARIAN PRODUCERS IN MODERN CONDITIONS

АННОТАЦІЯ

В статті висвітлено особливості кредитування комерційними банками сільськогосподарських підприємств. Визначено тенденції розвитку системи кредитування та чинники, які підвищують ефективність фінансування аграрного сектору.

Ключові слова: кредитування, аграрні товаровиробники, галузь, конкурентноспроможність, державна підтримка.

АННОТАЦИЯ

В статье отражены особенности кредитования коммерческими банками сельскохозяйственных предприятий. Определены тенденции развития системы кредитования и факторы, которые повышают эффективность финансирования аграрного сектора.

Ключевые слова: кредитование, аграрные товаропроизводители, отрасль, конкурентоспособность, государственная поддержка.

ANNOTATION

The features of crediting of agricultural enterprises commercial jars are reflected in the article. Progress of the system of crediting trends and factors which promote efficiency of financing agrarian a sector are certain.

Keywords: crediting, agrarian commodity producers, industry, competition, state support.

Постановка проблеми. Аграрний сектор займає важливе місце в економіці України. Від його розвитку залежить ефективне функціонування в цілому всієї національної економіки. Для забезпечення ефективного розвитку сільського господарства вирішальну роль відіграють кредитні ресурси. Це зумовлено сезонним розривом між вкладенням і надходженням коштів та безперервністю процесів відтворення. З ряду об'єктивних причин отримання реальних дешевих кредитів для сільськогосподарських товаровиробників є проблемним. Одним з таких чинників є тенденція зниження державної підтримки даної галузі з одного боку та високі відсоткові ставки з іншого. Крім того, переважна частина робіт носить сезонний характер, що також ускладнює кредитування виробництва. Пошук виходів з такої складної ситуації обумовив актуальність даних досліджень на рівні авторської статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми розвитку та вдосконалення кредитних відносин в аграрній сфері присвячені праці ряду науковців та практиків, таких як Воронкова А.А. [1], М. Дем'яненко, Калашнікова Т.В. [2], Кириченко О.А. [3], Колотуха С.М. [4], П. Лайко, Б. Пасхавер та

ряд ін. Ними досліджено коло проблемних питань щодо фінансових взаємовідносин аграрних товаровиробників з комерційними банками. Життя вимагає удосконалення кредитної політики комерційних банків з метою сприяння створенню умов для ефективного використання кредитних ресурсів та прискорення структурної перебудови аграрної економіки.

Постановка завдання. Метою даного дослідження у форматі наукової статті є дослідити та визначити роль та значимість банківської сфери у ефективному забезпеченні кредитами аграрних товаровиробників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так склалось, що до 2016 року в Україні аграрний сектор і, перш за все, його провідна галузь – сільське господарство завжди знаходились серед пріоритетів розвитку національної економіки. Україна має досить потужний аграрний природно-ресурсний потенціал. Так, на Україну припадає приблизно 25% чорноземів світу, а площа сільськогосподарських угідь складає 43 млн га (72% від загальної площі країни).

Аграрний сектор в Україні залишається одним із ключових секторів економіки, адже він формує понад 20 відсотків ВВП країни. Продукція аграрного сектору складає 38,2% товарного експорту (у 2015 році це 14,6 млрд дол. США – з I по IV групу УКТЗЕД), при цьому на країни Азії припадає 47,2% експорту вітчизняної аграрної продукції, ЄС – 27,9%. В той же час по виробництву зернових культур та соняшникової олії Україна сьогодні входить у сімку світових лідерів.

При досягненні показників продуктивності аграрного природного ресурсного потенціалу на рівні Європейського Союзу Україна змогла б прогнати 200–250 млн чол., що свідчить про значні нереалізовані продовольчі можливості. Не секрет, що одним з лімітуючих факторів для реалізації вищевказаного аграрного природно-ресурсного потенціалу є наявність фінансових ресурсів, зокрема дешевих кредитних ресурсів.

Крім того, в сучасних умовах сільське господарство є найбільш стабільно працюючим сектором економіки. Так, сільськогосподарське виробництво в останні 10 років переважно

демонструвало позитивну щорічну динаміку за виключенням деяких років, коли переважали негативні фактори впливу природно-кліматичних умов. Так, за період з 2007 по 2015 роки сільськогосподарське виробництво зросло на 44,8%, в той час як ВВП зменшився на 19,6%.

Посилення процесів глобалізації та загострення проблем забезпеченості продовольчою продукцією населення світу вимагають прискорення розвитку вітчизняного аграрного сектору. Україна, на відміну від розвинутих країн (США, Канади, країн ЄС), лише на третину використовує потужний природно-ресурсний потенціал. Про це свідчить наше відставання від розвинутих країн за показниками ефективності вітчизняних сільськогосподарських виробників. Так, за даними ФАО, Україна поступається майже вдвічі своїм конкурентам на світовому агропродовольчому ринку (зокрема, по продуктивності корів від Канади, по врожайності зернових розвинутих країнам ЄС та США). Іншими словами, через стабілізацію фінансової системи сільське господарство могло б генерувати значно більший внесок в національну економіку. Як показує досвід розвинутих країн світу, державна підтримка в аграрному секторі показала себе високоефективною, а відповідно і економічно виправдану. Державну підтримку доцільно розуміти як пряму та непряму. Ми мали на увазі у своєму дослідженні непряму державну підтримку у вигляді забезпечення ефективної роботи банківської системи на внутрішньому кредитному ринку. Створення фінансово міцного вітчизняного аграрного товаровиробника сприятиме підвищенню конкурентоспроможності галузі на світовому ринку.

Структурно вітчизняна державна підтримка сільського господарства характеризувалась невеликими обсягами прямої державної підтримки (пряма бюджетна підтримка наразі надається лише галузі тваринництва, але її обсяг досить незначний – 50 млн грн в рік) та значимими за обсягами преференціями зі сплати ПДВ. Але, у 2016 році було запроваджено перехідні умови у застосуванні сільгоспвиробниками спеціального режиму по сплаті ПДВ, а саме збереження в їх розпорядженні 15% – за операціями із зерновими і технічними культурами, 80% – за операціями з продукцією тваринництва, 50% – за іншими сільськогосподарськими операціями та прийнято рішення про відміну і цієї перехідної норми з 1 січня 2017 року.

За деякими оцінками обсяг коштів сільськогосподарських підприємств, що відволікаються з обігу у 2016 році у зв'язку із нововведеннями, може скласти понад 20 млрд. грн. Дані кошти могли б бути використані сільськогосподарськими підприємствами для власних потреб або виступати додатковим інвестиційним ресурсом розвитку виробництва, що саме і передбачав спецрежим ПДВ для сільського господарства.

З бюджету на фінансову підтримку заходів в агропромисловому секторі шляхом здешевлення кредитів суми практично не збільшені (законом про бюджет на 2016 рік передбачено на даний захід 300 млн грн, у 2015 році фактичне бюджетне фінансування за цим напрямком становило 290,6 млн грн). У 2016 році переглянуто у бік збільшення ставки єдиного податку з сільськогосподарських товаровиробників, що додатково збільшує податкове навантаження на аргобізнес та погіршує умови його функціонування.

Фінансову ситуацію у аграрному секторі ускладнює той факт, що доступ до кредитних ресурсів для вітчизняних сільськогосподарських виробників є досить обмеженим. І доказом цього є фінансовий стан банківської системи в Україні за останні роки. Так, за різними оцінками, в Україні частка банківського кредитування займає менше 20% обігових коштів аграрного сектору, в той час як у розвинутих країнах вона досягає 70%. Ставка за кредитами для сільського господарства на кінець лютого 2016 року складала 19,8%, що перевищує середню відсоткову ставку за кредитами по економіці (16,4%). Також, треба розуміти, що здебільшого це кредити використовувались як короткострокові для поточних операційних потреб діяльності аграрного сектора (частка кредитів від 1 до 5 років складає 52,67%). При цьому довгострокові на розвиток та придбання основних фондів складала у 2011 – 2014 роках складала 9,35%, що є не досить бажаним явищем з позиції відтворення основних засобів виробництва та забезпечення фінансової стійкості підприємств.

Порівнюючи обсяг державної підтримки в Україні з іншими країнами, можна стверджувати про високий показник надання державної підтримки (субсидій) сільському господарству у європейських країнах, що відповідно і формує вищий рівень конкурентоспроможності європейської аграрної продукції, порівняно з вітчизняною. В країнах ЄС діє єдина сільськогосподарська політика, загальний обсяг підтримки аграрного сектора в країнах Європейського Союзу в 2013-2014 роках склав майже 60 млрд євро щорічно, а це близько 525 євро/га або 20% від валової продукції сільського господарства. Залежно від країни державна підтримка галузі коливається, зокрема, у Нідерландах та Бельгії – близько 500 євро/га, Польщі – 345 євро/га, в той час як в Україні даний показник балансує в межах 10-20 євро/га (з урахуванням коштів, що залишались в рамках дії спеціального режиму з ПДВ).

Про низький загальний обсяг державної підтримки сільського господарства в Україні порівняно з іншими країнами також свідчить оцінка підтримки виробника (Producer Support Estimate – PSE), що проводить Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Так, в ЄС 21% валової сільськогоспо-

дарської продукції компенсується державою за рахунок різних програм державної підтримки, Туреччині – 23%, РФ – 12%, Канаді – 11%, США – 7%, в той час як в Україні – 1-1,5%.

Розглядаючи регіональний аспект кредитування аграрних товаровиробників, доцільно вказати, що розподіл кредитних ресурсів по регіонах є досить нерівномірним, як по областях в цілому, так і на одиницю сільськогосподарських угідь. Так, у 2013 році було залучено кредитних коштів у сумі 16 200,3 млн. грн. на потреби сільського господарства. З них найбільша частка у загальному обсязі припадає на аграрні підприємства Черкаської області (12,2% до загального обсягу залучених коштів), Тернопільської – 11,7%, Миколаївської – 10,6%, Полтавської – 9,5%, Одеської – 6,9%. Забезпечення рівномірності розподілу банківських кредитних ресурсів на одиницю угідь з одного боку, а з іншого – зростання їх абсолютного обсягу виступає потужним джерелом стабілізації фінансової ситуації на селі.

Виходячи з вищевказаного, пріоритетами державної аграрної політики має стати збільшення рівня державної підтримки (форма може обговорюватись). Але, як було вказано вище, надання дешевих кредитів вітчизняними комерційними банками. Національний банк України має багато важелів впливу на кредитну ситуацію в економіці. Сюди доцільно віднести облікову ставку НБУ та норму обов'язкових резервів.

Крім того, слід зауважити, що в 2013 році жодне аграрне підприємство в Україні не отримувало кредитів на пільгових умовах. Тоді, як у 2012 році було отримано 4134,7 млн. грн (частка в загальній сумі залучених коштів склала 27,8%). Складається об'єктивне враження, що сума кредитних ресурсів для аграрного сектора дещо зростає у відносному виразі, але по відношенню до реальних потреб сільськогосподарських товаровиробників вона не є достатньою. Постійний дефіцит кредитних ресурсів не може

сприяти підвищенню ефективності виробництва та зростанню конкурентноспроможності галузі на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Висновки. Сучасний стан розвитку сільськогосподарського виробництва характеризується недостатністю кредитних ресурсів, особливо на довгострокові цілі у вигляді капіталовкладень. Кредити надаються під високі процентні ставки та практично є відсутнім пільгове кредитування. В цілому аграрні товаровиробники працюють в умовах несприятливого кредитного клімату. І, як свідчать дані Держкомстату України, ступінь використання аграрного ресурсного потенціалу в Україні у значній мірі залежить від стабілізації фінансово-кредитної ситуації.

Крім того, ефективне кредитування дозволить сформувати замкнений цикл виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, що дозволить одержувати додану вартість на всьому агропродовольчому ланцюгу з поглибленим рівнем переробки.

Доступність кредитних ресурсів сприятиме формуванню більш сприятливого підприємницького середовища для агробізнесу країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воронкова А.А. Проблеми банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників в Україні / А.А. Воронкова, Л.В. Куцина // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 2 (5). – С. 33-37.
2. Калашнікова Т.В. Стан і тенденції розвитку кредитного забезпечення аграрної галузі України / Т.В. Калашнікова // Фінанси України. – 2010 – № 10. – С. 29-37.
3. Кириченко О.А. Кредитування аграрного сектору економіки в умовах глобальної фінансової кризи / О.А. Кириченко, В.Д. Кудрицький // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 5. – С. 207-222.
4. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха, І.П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89-96.